



Illustratie Mike Ottink

Over de scheiding tussen kerk en staat wordt weer volop gedebatteerd, in Frankrijk, in Zwitserland en in Nederland; en vaak worden de discussies gekleurd door angst voor dreigende islamisering. Maar als er één religie is waarin de scheiding tussen kerk en staat verzekerd is, is het de islam.

Door **Fouad Laroui**

# Er bestaat geen kerk in de islam

Vaak hoor je mensen het volgende zeggen: in de islam is er geen scheiding tussen kerk en staat. Daarom kan die godsdienst zich zo moeilijk aan Europa aanpassen. Om hun stelling te onderbouwen, citeren de meest erudieten een befaamde Arabische uitdrukking: 'Din, dawla wa dunya' (islam is godsdienst, staat en wereld). Maar deze uitdrukking is pas onlangs opgedoken, aan het einde van de 19de eeuw, en ze vormt het credo van de islamisten, niet dat van alle moslims. Het is een vergissing om uit deze uitdrukking de conclusie te trekken dat de islam geen scheiding tussen kerk en staat kent. Die scheiding is er wel, des te meer omdat er in de islam geen kerk bestaat.

Een dergelijke bewering verdient een stevige onderbouwing en precieze definities. Laten we beginnen met de vraag: wat is een kerk? De katholieke kerk is geboren met de uitspraak van Christus: (Matteüs, 16:18/19): 'En ik zeg je: jij bent Petrus, de rots waarop ik mijn kerk zal bouwen.' Daar komt 'het primaatschap van Petrus' vandaan, volgens welke de Paus de opvolger van Petrus is en daardoor 'de sleutels van de hemel' bezit. En daar komt ook die andere fameuze zin vandaan, die de heilige Cyprianus in de derde eeuw uitsprak, 'Buiten de kerk geen heil', wat in 1442, na het Concilie van Florence, een dogma is geworden. Dit punt is essentieel om helder te kunnen definiëren wat dat precies is, een kerk. *Extra ecclesiam nulla salus*, 'Buiten de kerk geen heil', verleent legitimiteit en noodzakelijkheid aan de kerk. Daar komen de sacramenten uit voort. Alleen een priester mag die toedienen, uit naam van Christus. Omdat Christus het oersacrament is (de perfecte middelaar tussen God en de mensen), is de kerk het *mystiek lichaam* van Christus. Verder kent de kerk zeven sacramenten, waaronder het doopsel: om deel uit te maken

van de gemeente, moet je gedoopt zijn. Dat is dus het eerste sacrament.

Wel; om moslim te zijn, is het in het geheel niet nodig om gedoopt te zijn. Dat bestaat eenvoudigweg niet. Het is niet eens nodig om één stap in een moskee te zetten. Een kind wordt verondersteld als moslim te worden geboren. Het is onmiddellijk lid van de *oemma*, de gemeenschap. Wat betreft de volwassene die zich tot de islam wil bekeren, die hoeft niets anders dan met overtuiging bij zichzelf de *sjahada* op te zeggen, de uitspraak 'er is geen godheid dan God en Mohammed is Zijn boodschapper.' Je kunt dat thuis doen, helemaal alleen, voor je badkamerspiegel. En dat is alles! Het is helemaal niet nodig om een imam te bezoeken of om acte te doen van je onderwerping aan welke institutie dan ook.

In die letterlijke zin bestaat er dus geen kerk in de islam.

## Naar Canossa

Maar, zal men zeggen, er bestaat toch wel iets, of iemand, of enig instituut dat een 'slechte moslim' zou kunnen uitsluiten; dat hem afvaldig zou kunnen verklaren? Het antwoord is net zo eenvoudig als verklaren; het antwoord is: dat is een fundamentele bijzonderheid die hem onderscheidt van de andere twee Abrahamitische godsdiensten. De katholieke kerk kan excommuniceren. Het bekendste geval is dat van Gregorius VII die de Duitse keizer Hendrik IV excommuniceerde, die vervolgens naar Canossa moest, in 1077, om drie dagen achtereenvolgende boete op zijn blote voeten te doen in de sneeuw voor het kasteel om zijn excommunicatie te laten opheffen. Een protestantse gemeente kan een van zijn leden eveneens uitsluiten. Een paar jaar geleden, in 2004, werd dominee Vlietstra uit Katwijk verbannen. En iedereen weet dat Spinoza in 1656 uit de Jood-

niemand heeft het recht om te verklaren dat fatima'tje geen moslim meer is

se gemeente van Amsterdam werd verbannen: dat is de beroemdste en meest betreurenswaardigste *herem* uit de Joodse geschiedenis.

En de islam? Wel, laten we het nog maar eens herhalen: niemand heeft het recht om te verklaren dat jantje of pietje of fatima'tje geen moslim meer is. Niemand kan iemand anders beletten een moskee binnen te gaan. Niemand kan iemand uitsluiten van de *oemma*, de moslimgemeenschap. Degenen die zich dit recht toch hebben toegeëigend, hebben hiermee de intolerante en gewelddadige versie van de islam gecreëerd. Ze hebben zich het 'recht' gegeven andere moslims te bestrijden – en zelfs te doden. Historisch gezien was dat het geval bij de Kharidjieten en daarna bij Ibn Taymiyya (1263-1328), toen die verklaarde dat de Mongolen geen echte moslims waren. Een recenter voorbeeld is de Egyptische sekte Takfir wa Hijra, die alle moslims verketterde – behalve de leden van de sekte natuurlijk... *Takfir* betekent: het tot *kafir* (ongelovige) verklaren van een persoon. Dat is precies wat bepaalde islamisten vandaag de dag nog steeds doen, en onder hen zijn zelfs een paar lievelingetjes van de Nederlandse media en politiek. *Takfir*: als er één Arabisch woord was dat iedereen hier zou moeten leren, is het dat woord. Als iemand je zegt dat persoon X of Y geen 'echte' moslim is, moet je hem onmiddellijk antwoorden met: je doet aan takfir! Waar haal je het recht vandaan? Namens welke autoriteit spreek je? Wie ben je? Niemand heeft het recht om wie dan ook uit te sluiten van de *oemma*, de moslimgemeenschap.

Ook in deze zin bestaat er geen kerk in de islam.

Als ik dit allemaal in een debat uitleg, werpt men soms tegen dat er veertig duizend imams in Marokko zijn, en bovendien nog eens *oelama* (geleerden), met daar bovenop een Raad

van de *oelama*. Is dat dan geen kerk? Het antwoord is: nee. Het betreft een bestuurslichaam, een administratie, geen Kerk. Die imams en die Raad zijn ambtenaren zonder enige heilige eigenschap. Ze zijn geenszins 'het mystieke lichaam van God.' Ze dopen niemand, ze nemen niemand de biecht af, ze kunnen niemand excommuniceren. Het is een ambtenarenapparaat dat niet heiliger is dan dat van de Nederlandse sociale dienst. De imams leiden het collectieve gebed, wat een praktische taak is, geen heilige: bij afwezigheid van de imam kan iedereen die dat wil en kan het gebed leiden. Wat betreft de *oelama*: ze komen soms met religieuze opvattingen (*fatwa's*) die niemand verplicht is te volgen. Spreekt de *fatwa* van meneer A u niet aan? Vraag een andere aan meneer B! Je kunt de *oelama* niet vergelijken met priesters, die ingewijd zijn, maar eerder met hoogleraren aan een theologiefaculteit. Ze beschikken net als zij over een grote vrijheid van mening en van meningsuiting, maar niemand is verplicht naar ze te luisteren... Bovendien zijn de *oelama*, net als hoogleraren, tot medelid gekozen door hun gelijken, ambtenaren zoals zij. Ze worden niet ingewijd door een 'kerk'.

## Bidden in de garage

Natuurlijk bestaan er in de islam 'kerken' in de betekenis van gebouwen: de moskeeën. Maar een moskee is geen plek voor de eredienst in de christelijke betekenis van het woord; een gewijde, heilige ruimte, een 'Huis van God'. Het is alleen maar een gebouw, met of zonder minaret (dat doet er helemaal niet toe). Moslims die op vrijdag samen bidden in een garage of in een parking, zullen net zo veel *adhr* krijgen, goddelijke beloning, als degenen die bidden in de mooie Koutoubia-moskee van Marrakesh, in de Süleymaniye-moskee van Is-

tanboel of in de Al-Fatih-moskee van Amsterdam (deze Rooms-Katholieke kerk uit 1929 moest eerst *ontwijd* worden door de kerk; zo werd ze een 'gewoon' gebouw dat door anderen, in casu moslims, gebruikt kon worden). Moslims is het trouwens toegestaan om in welke geloofsplaats dan ook te bidden, of dat nou een katholieke kerk is of een synagoge.

## Misbruik

Dus waarom blijven mensen denken dat er een kerk in de islam bestaat? Is het misschien om psychologische en historische redenen? Men vergelijkt met wat men kent, en wat men het beste kent, zijn de christelijke kerken. Derhalve heeft men een islamitische 'kerk' nodig, om vervolgens tegen haar de scheiding tussen kerk en staat te (her)construeren... De verwarring komt wellicht ook voort uit het feit dat in moslimlanden, overheden de godsdienst nogal eens misbruiken om hun burgers beter te kunnen controleren. De overheid wordt zelf een soort kerk. Het meest treffende voorbeeld is dat van de Ottomaanse sultans (in het algemeen zeer seculier) die zichzelf tegelijkertijd uitriepen tot kalief, die zwaam van de moslims.

Wat betekent dit allemaal voor Nederland? Nou, goed nieuws: de scheiding tussen kerk en staat in de islam is een feit, een verworvenheid – want in feite bestaat alleen de staat. Er is niets waarover men opnieuw de degenen zou moeten kruisen. Beschouw moslims als individuen, burgers, en verspil geen aandacht aan diegenen die pretenderen dat ze de moslims vertegenwoordigen, die zichzelf als onderhandelaars aanbieden namens een of andere moskee. Ze hebben daartoe geen enkele legitimiteit. Er bestaat geen 'kerk' in de islam.

Fouad Laroui is schrijver en doceert aan de Universiteit van Amsterdam.